

Румунска историографија је традиционално била усмерена на проучавање активности страних конзула у кнежевинама Влашкој и Молдавији, при чему је посебна пажња посвећивана њиховим погледима на уједињење ових кнежевина и на њихову улогу током владавине кнеза Александруа Јоана Кузе (1859–1866). Након што је Румунија стекла независност 1878. године, њена дипломатска и конзуларна делатност убрзано се развијала. Имајући у виду сложеност овог периода, румунски историчари су у великој мери усмерили своја истраживања на дипломатске напоре Румуније у раздобљу између 1878. и 1918. године.

Међутим, активности румунских конзула у овом периоду су, до објављивања зборника *Између три царства: конзуларна мрежа Румуније (1879–1918)*, биле слабо истражене. У уводу зборника уредници истичу да конзуларна преписка, иако ређе коришћена, садржи драгоцене увиде у друштвену и дипломатску историју. С обзиром на бројност румунског становништва у Буковини и Трансилванији у оквиру Хабзбуршке монархије, као и у Бесарабији под Руским царством, али и међу аромунским заједницама у Османском царству, активности румунских конзула имале су значајну улогу у очувању румунског националног идентитета. Стога, зборник *Између*

три царства: конзуларна мрежа Румуније (1879–1918) пружа важне увиде у конзуларне активности Румуније у Османском царству, Аустроугарској и Русији. Зборник је проистекао из конференције „Између три царства: конзуларна мрежа Старог Краљевства (1879–1918)”, одржане од стране Центра за турске студије при Филозофском факултету Универзитета у Букурешту, и Филозофског факултета Универзитета „Александру Јоан Куза” у Јашију. Зборник је организован тематски, у складу са географском поделом на три царства у којима је Румунија развијала своју конзуларну мрежу.

Прво поглавље, насловљено „Османско царство”, започиње текстом проф. Силване Ракиеру. У раду „Симболичка географија мреже у настајању: Конзулати Румуније у Османском царству” (стр. 17–28), ауторка проучава деловање румунских конзулата у Османском царству из географске перспективе, разматрајући критеријуме за отварање конзулата у Солуну, Битољу, Јањини и Истанбулу. Дат је осврт на културну улогу конзулата, чија је мисија била заштита румунских интереса међу аромунским заједницама у тим областима. Поред тога, ауторка анализира и улогу конзулата у очувању економских веза између Румуније и Османског царства. Текст

Данијела Каина „Невоље румунског конзула: инцидент Спируа Константинескуа (1895)” (стр. 29–45) бави се озбиљном кризом унутар румунске дипломатске службе. Поред осврта на успостављање конзулата у Битољу, акценат је стављен на сукоб између важних фигура аромунске заједнице у Македонији, Апостола Маргарита, инспектора румунских школа у Османском царству, и Спируа Константинескуа, румунског конзула у Битољу. Кризу је пратила и румунска штампа, а у њу су се укључили и политичари из Букурешта, као и румунски наставници у македонским школама, додатно компликујући положај аромунске заједнице.

У последњем тексту овог поглавља, „Кратка историја румунског конзулата у Солуну (1879–1919)” (стр. 47–61), Емануил Инеоан приказује кључне аспекте рада конзулата, смештеног у подручју насељеном аромунским становништвом. Овај конзулат бавио се политичким, просветним, црквеним и трговинским питањима, а румунски конзули су играли важну улогу у посредовању између Аромуна, Грка, и османских власти. У овом раду Инеоан укључује и кратке биографије свих румунских конзула који су службовали у Солуну до затварања конзулата 1919. године.

У другом поглављу разматра се положај и значај румунских конзулата у Аустроугарској. Ауторка Андреа Данђила Инеоан, у тексту „Ход по танком леду: конзулат у Будимпешти,

изазов за румунску дипломатију почетком 20. века” (стр. 65–76), осветљава деловање будимпештанског конзулата у периоду од 1899. до 1916. године. Захваљујући изузетном геополитичком значају, овај конзулат обављао је задатке који су неретко излазили из оквира класичне конзуларне праксе, приближавајући се функцији дипломатског посланства. Док су румунски интелектуалци у Трансилванији водили борбу против све агресивније мађаризације, конзулат у Будимпешти постао је непроцењив инструмент румунске спољне политике и поуздан канал информација ка властима у Букурешту. Конзулатом у Будимпешти бавио се и Стефан Крађун, написавши рад „Николаје Б. Кантакузино: вице-конзул Румуније у Будимпешти (1891–1894)” (стр. 77–90), у коме се фокусира не само на деловање конзулата, већ и на активности вицеконзула Кантакузина, који је одржавао интензивне контакте с мађарским властима и представницима румунског националног покрета. Рад сведочи и о томе како су мађарске власти реаговале на румунски активизам, осветљавајући комплексан период односа између Аустроугарске и Румуније.

Виталије Варатик у раду „Делатност румунског конзула у Черновцима” (стр. 91–98) обрађује период од 1892. до 1915. године, и анализира контекст отварања конзулата и његове главне задатке. Посебну пажњу посвећује ситуацији у Буковини током почетних година Великог рата. По-

следњи рад у овом поглављу потписује Патрићија Гемеш Манеа: „Почасни конзулати Румуније у Аустроугарској: испреплетане биографије почасних конзула Вилхелма и Алфреда фон Линдхајма” (стр. 99–139). Ауторка анализира отварање румунске дипломатске агенције у Бечу и представља биографије конзула Вилхелма фон Линдхајма (1879–1898) и његовог брата Алфреда (1898–1910), заједно са прегледом рада конзулата пред Први светски рат.

Треће поглавље, под називом „Османско царство”, отвара Адријан Богдан Ђобану радом „Румунски конзулати у Руском царству (1879–1914): организација, особље и делатност” (стр. 143–168). Након кратког прегледа румунско-руских односа у 19. веку, аутор се фокусира на рад конзулата у Измаилу, који је имао кључну улогу у заштити румунског становништва након руске анексије Бесарабије 1878. године. Текст се наставља конзулатима у Одеси, значајном црноморском трговачком центру, уз посебан акценат на раду тумача, канцелара и преводилаца, имајући у виду да су многи конзули недовољно владали руским језиком. На крају, Ђобану анализира изазове оснивања конзулата у Кишињеву и Ренију, указујући на сложене административне и политичке околности које су их пратиле.

Зборник се завршава текстом Бјанке Моглан „Изабрани делови из биографије румунског конзула у Одеси: Петре П. Маврогени” (стр. 169–

183), који осветљава његову дугогодишњу дипломатску каријеру у овом мултикултурном црноморском граду, у периоду од 1888. до 1916. године. Кроз Маврогенијеве извештаје румунске власти су стицале драгоцене увиде у тон и ставове руске штампе, често критички настројене према румунској унутрашњој и спољној политици. Ауторка нуди анализу Маврогенијевог рада и његовог доприноса развоју румунске дипломатије у сложеним условима предвечерја Првог светског рата.

Конзулати су одувек играли кључну улогу не само у заштити грађана у иностранству и обављању административних послова већ и у развоју трговинских и дипломатских веза. Зборник *Између штри царства: конзуларна мрежа Румуније (1879–1918)* прати развој румунске конзуларне мреже током четири деценије, нудећи драгоцен увид у сложеност спољне политике Румуније и њене односе са Османским царством, Аустроугарском и Русијом. Прикази деловања румунских конзула пружају богат материјал за разумевање политичке климе и друштвених околности у срединама у којима су службовали. За истраживаче заинтересоване за сложене процесе румунске спољне политике и дипломатске службе крајем 19. и почетком 20. века, овај зборник представља драгоцен и релевантан извор, како за проучавање конзуларне мреже, тако и за шире разумевање историјско-политичког контекста тог периода.

Зборник *Између шри царства: Конзуларна мрежа Румуније (1879–1918)* представља користан допринос историографији румунске дипломатије, осветљавајући сегмент који је до сада био недовољно истражен, чиме се отвара простор за даља истраживања дипломатског деловања и њихових утицаја на спољну и унутрашњу политику. Иако је реч о зборнику произашлом из конференције, аутори су успешно обрадили разноврсне географске и временске целине, уз избегавање преклапања тематских оквира. Иако је зборник утемељен на историографском приступу, мултидисциплинарни приступ додатно би обогатио сазнања о конзуларној активно-

сти. Анализе из области социологије, антропологије и културологије могле би помоћи у откривању нових аспеката деловања конзулата, попут улоге у очувању националног идентитета и културне размене. Посебно би било корисно испитати на који начин су ове институције радиле као посредници између државе и дијаспоре, не само у политичком, него и у културно-социјалном смислу, чиме би се допринело разумевању сложених улога конзулата у процесу обликовања модерне румунске дипломатије.

Марија МИЛИНКОВИЋ

Милош Војиновић. *Сарајевски атентатаи: фотографије*. Нови Сад: Прометеј; Београд: Радио-телевизија Србије, 2024, 201.

На тему Младе Босне и Сарајевског атентата досад је потрошено море мастила, било да је реч о сећањима савременика, књижевним делима, публицистици или научној литератури. Највећи број наслова био је обогаћен фотографијама везаним за овај судбоносни догађај и временом их је било све више. Имајући у виду предности које визуелне представе имају у односу на текст, фотографије су заузеле важно место у колективном сећању на пуцње који су у Сарајеву одјекнули на Видовдан 1914. године. Иако сигурно није био први, Милош Војиновић препознао је њихов значај још као студент, када се заинтересовао за Гаврила Принципа и Младу Босну, па је,

уз проучавање извора и литературе, започео и сакупљање фотографија повезаних са Сарајевским атентатом. Готово деценију касније, Војиновић је од прикупљених фотографија сачинио изложбу „Гаврило Принцип и Млада Босна: фотографије”, коју је публика имала прилику да види у великом броју градова Србије, Републике Српске и Црне Горе. Имајући у виду интересовање, било је сасвим логично што је из ове изложбе проистекла фото-монографија *Сарајевски атентатаи: фотографије*, коју је 2024. објавио новосадски Прометеј, чиме се продужио низ фото-монографија које је овај издавач објавио на тему Првог светског рата.